

ІННОВАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

У статті досліджено проблеми та недоліки реформування системи охорони здоров'я, зацентовано увагу на питаннях впровадження інновацій як інструменту реформування системи охорони здоров'я України. Визначено основні переваги, недоліки та ризики перетворень. Сформульовано основні проблеми, що стоять на шляху запровадження в Україні інновацій. Запропоновано пріоритетні інструменти підвищення ефективності функціонування системи охорони здоров'я України.

Ключові слова: інновації, система охорони здоров'я, державна політика, механізми державного управління.

У світі державне управління охороною здоров'я є одним з пріоритетних напрямів державної політики, адже турбота про життя і здоров'я є базовими для будь-якої країни. Від цього залежить якість робочої сили, її продуктивність та ефективність виробництва. Проблема невідповідності гарантій держави та можливості їх виконання у розвинених країнах долається наявністю двох майже незалежних систем: державної медицини для бідного населення (мінімум найнеобхідніших послуг), та страхової для вищого та середнього класів.

Упродовж багатьох століть Україна накопичує досвід побудови національної системи державного управління і самоврядування та їх правового регулювання. Використання цієї історичної спадщини є важливим джерелом побудови сучасної Української держави, а врахування історичного досвіду державного управління системою охорони здоров'я – об'єктивною необхідністю [1, с. 12].

Окремі аспекти державного регулювання інноваційного розвитку в своїх працях розглядали такі зарубіжні та вітчизняні вчені як: Г. В. Атаманчук, Л. К. Безчасний, Р. Р. Блейк, В. Г. Бодров, А. С. Гальчинський, В. М. Геєць, Г. Я. Гольдштейн, В. Ф. Гриньов, С. М. Ілляшенко, М. І. Туган-Барановський, Й. Шумпетер, Н. М. Фонштейн та ін.

За останні роки в Україні розгорнулася плідна робота з дослідження процесу державної політики та вироблення практичних рекомендацій щодо державної політики в галузі охорони здоров'я. Чітко простежується тенденція підвищення наукового інтересу таких вітчизняних учених, як М. М. Білинська, Ю. В. Вороненко, З. С. Гладун, Л. А. Голик, М. В. Голубчиков, Л. І. Жаліло, В. І. Журавель, В. В. Загородній, В. В. Косарчук,

Ф. М. Левченко, В. М. Лехан, В. М. Лобас, В. П. Мегедь, В. Ф. Москаленко, Я. Ф. Радиш, В. В. Рудень, І. М. Солоненко, А. В. Степаненко, А. Р. Уваренко та ін.

Система охорони здоров'я в Україні є вкрай застарілою та майже не зазнала змін з часів Радянського Союзу. Така система, побудована на так званій моделі Семашко, нівелює реальні потреби населення у сфері охорони здоров'я та ігнорує міжнародні тенденції модернізації та удосконалення у цій сфері. В результаті система охорони здоров'я України є вкрай неефективною, оскільки на сьогодні більшість медичних закладів існують у формі бюджетних установ та не мають достатнього рівня самостійності при прийнятті рішень навіть з питань поточного управління та діяльності закладу. У цьому зв'язку гостро постає питання впровадження інновацій як інструменту реформування системи охорони здоров'я України.

В силу свого організаційно-правового статусу заклади охорони здоров'я не мають законної можливості для легального залучення додаткових коштів, наприклад від зацікавлених юридичних осіб, міжнародних установ або благодійних фондів.

Все це в комплексі призводить до тінізації коштів у медичній сфері та створює передумови для корупційних схем.

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, яку ратифіковано Законом України № 1678-VII від 16.09.2014 р., передбачає посилення співпраці у сфері охорони здоров'я з метою підвищення рівня його безпеки та захисту здоров'я людини як передумови сталого розвитку та економічного зростання (глава 22 "Громадське здоров'я").

Таке співробітництво, зокрема, має охоплювати зміцнення системи охорони здоров'я України та її потенціалу, зокрема шляхом впровадження інновацій та здійснення реформ [8].

Стратегія сталого розвитку "Україна-2020", затверджена Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015, також передбачає здійснення реформи системи охорони здоров'я. Так, пункт 7) розділу 3 передбачає, що метою державної політики у цій сфері є кардинальне, системне реформування, спрямоване на створення системи, орієнтованої на пацієнта, здатної забезпечити медичне обслуговування для всіх громадян України на рівні розвинутих європейських держав. Орієнтиром у проведенні реформи є програма Європейського Союзу "Європейська стратегія здоров'я – 2020" [9].

Крім того, необхідність впровадження інновацій у сфері охорони здоров'я передбачена проектом Світового Банку "Поліпшення охорони здоров'я на службі людей", Меморандумом між Україною та Міжнародним валютним фондом про економічну та фінансову політику, укладеним у зв'язку з підписанням чотирьохрічної розширеної угоди в рамках Механізму розширеного фінансування (EFF) Міжнародного валютного фонду (лютий-березень 2015 року), Угодою про коаліцію депутатських фракцій "Європейська Україна" від 27 листопада 2014 р. (Розділ 16 "Реформа системи охорони здоров'я"), Національною стратегією побудови нової системи охорони здоров'я в Україні на період 2015–2020 рр.

Поняття інновації лежить в основі процесів і закономірностей технічного, економічного, виробничого, екологічного та соціального характеру в розвитку держави і суспільства. Інновації сприяють нарощуванню науково-технічного та виробничо-економічного потенціалів підприємств. Інновація виникає в результаті використання результатів наукових досліджень і розробок, спрямованих на вдосконалення процесу виробничої діяльності, економічних, правових і соціальних відносин в галузі науки, охорони здоров'я, освіти, а також в інших сферах діяльності суспільства.

В науковій літературі зустрічаються різні визначення інновацій та їх класифікацій.

Зокрема, зарубіжні автори Б. Санто, Р. Фостер, І. Шумпетер трактують поняття "інновації" в залежності від об'єкта і предмета дослідження.

Б. Санто вважає, що інновація – це такий суспільно-технічно-економічний процес, який через практичне використання ідей і винаходів приводить до створення кращих, відмінних від інших за своїми властивостями виробів, технологій, і у випадку, якщо вони орієнтуються на економічну вигоду або прибуток, поява інновації на ринку може принести додатковий дохід [6, с. 96].

Р. Фостер визначає інновацію як процес, у якому винахід або ідея набувають економічного змісту [11, с. 125].

І. Шумпетер трактує інновацію як нову науково-організаційну комбінацію виробничих факторів, мотивовану підприємницьким духом. У внутрішній логіці нововведень – новий момент динамізації економічного розвитку. Поняття інновація характеризується як радикальними, так і поступовими (інкрементальними) змінами у продуктах, процесах і стратегії організації. Виходячи з того, що метою нововведень є підвищення ефективності, економічності, якості життя, задоволеності клієнтів організації, поняття інноваційності можна отожнювати з поняттям підприємливості – пильності до нових можливостей поліпшення роботи організації (комерційної, державної, благодійної) [12, с. 251].

М. Пирогов вважає, що інновації – це не зміна існуючого, а пропозиція іншого, що дозволить інакше поглянути на справжні проблеми. Медичне страхування як таке не може в тих чи інших формах вирішити проблеми охорони здоров'я, так як це система фінансування, а не надання медичної допомоги. А без надання якісної, своєчасної та достатньої медичної допомоги неможливо побудувати правильну систему її фінансування [5, с. 26].

У вітчизняному законодавстві визначено, що інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [3, с. 266].

Отже, під інноваціями в охороні здоров'я можна розуміти результат діяльності, пов'язаної з розвитком медичних технологій, наукових досягнень і передового досвіду, що спрямований на отримання якісно нової ідеї оздоровлення, лікування, управління процесами в медичній галузі, отримання нових медичних товарів, технологій або послуг, які володіють конкурентними перевагами.

Інноваційний розвиток охорони здоров'я – це найбільш оптимальний шлях кардинального поліпшення здоров'я та якості життя населення, боротьби з його передчасною смертністю і вирішення демографічних проблем країни. Інновація в охороні здоров'я є реалізованим на ринку медичних послуг результатом, отриманим від вкладення капіталу в новий продукт або операцію (технологію, процес). Спонукальним механізмом розвитку інновацій у сфері охорони здоров'я, в першу чергу, є ринкова конкуренція. В умовах ринку установи, які надають медичні послуги, постійно змушені шукати шляхи скорочення витрат вироб-

ництва і виходу на нові ринки реалізації своїх послуг.

У науковій літературі існує безліч визначень поняття “інноваційний процес”, що відрізняються за сутністю та змістом. Загально визнаним трактуванням на сучасному етапі визнається визначення інноваційного процесу як процесу перетворення наукового знання в інновацію.

Інноваційний процес у класичному науковому розумінні – це єдиний цикл, що складається із певних послідовних стадій. Наприклад, наукова розробка технічної ідеї, нової технології, доведення її до промислового використання, одержання нового продукту, його комерціалізація – всі ці стадії взаємообумовлені й забезпечують успіх інноваційного процесу лише при інтеграції їх в єдине ціле. Якщо цінні фундаментальні ідеї не використовуються для розробки нових технологічних процесів, а нові технології не перетворюються на товари суспільного попиту або знаходять лише дуже вузьке застосування в локальних сферах, потенціал даного напрямку науково-технічного прогресу практично не реалізується [7, с. 28].

Розглядаючи інноваційний процес як науково-технічний, що складається із сукупності послідовних дій, виникає необхідність визначити особливу роль наукової діяльності в процесі реалізації інновацій.

Наукова діяльність – це інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань. Основними її формами є фундаментальні та прикладні наукові дослідження. Фундаментальні наукові дослідження – наукова, теоретична та експериментальна діяльність, спрямована на одержання нових знань про закономірності розвитку природи, суспільства, людини, їх взаємозв'язок. Прикладні наукові дослідження – наукова і науково-технічна діяльність, спрямована на одержання і використання знань для практичних цілей [3, с. 266].

Отже, у класичному інноваційному процесі доцільно виділити подібні фази: досягнення фундаментальної науки; прикладні дослідження; дослідно-конструкторські розробки; первинне освоєння (впровадження); широке впровадження (власне поширення інновації); використання; старіння інновації. Окрім науково-дослідних і дослідницько-конструкторських робіт, інноваційний процес передбачає виробництво, реалізацію і споживання.

Інноваційний процес – це процес перетворення наукового знання в інновацію, тобто послідовний ланцюг подій, під час яких інновація визріває від ідеї до конкретного продукту, технології або послуги і поширюється при практичному використанні. На відміну від науково-технічного, інноваційний процес не закінчується так званим

впровадженням – першою появою на ринку нового продукту, послуги або доведенням до проектної потужності нової технології. Цей процес не переривається й після впровадження, оскільки з поширенням нововведення вдосконалюється, стає більше ефективним, набуває нових споживчих властивостей. Це відкриває для нього нові сфери застосування, а отже, і нових споживачів, які сприймають даний продукт, технологію або послугу як нові саме для себе. Тут йдеться, в першу чергу, про пацієнтів як про споживачів у системі охорони здоров'я [2, с. 258].

Об'єктивно так відбувається в усьому світі, тому що сьогодні в середньому час проходження інноваційного процесу значно зменшився порівняно з недалеким минулим (20-річної давнини). Це пов'язано зі світовими глобалізаційними процесами. Тому найбільш вартісні та ризикові перші стадії інноваційних процесів проходять у певному середовищі (більш розвиненому), а застосовуються вже там, де в цьому є потреба (наприклад країни колишнього соціалістичного табору). Однак для розвинених країн ці процеси вже не вважаються інноваційними. Вони впроваджуються в країнах з перехідною економікою, тобто комерціалізуються. А в розвинених країнах відбуваються нові розробки процесів, до впровадження яких в Україні недостатньо перелумов.

Інноваційні процеси мають переважно венчурний, тобто ризиковий характер, тому ними важко управляти, але можна їх регулювати, спрямовувати в потрібне русло.

Інноваційні процеси в системі охорони здоров'я – це саме такі процеси, які кардинально змінюють і поліпшують стан системи охорони здоров'я (маються на увазі якісні зміни). Кожен інноваційний процес має стадії-етапи. Необхідно з'ясувати на якій стадії-етапі знаходиться той чи інший процес і що конкретно необхідно для його реалізації та спрямувати до чітко визначеної мети (таргетинг інноваційного процесу).

Інноваційність процесів полягає, перш за все, у задоволенні потреб громадян новими методами, тобто в нових способах задоволення суспільних потреб, зокрема в охороні здоров'я.

Під інноваційними процесами в системі охорони здоров'я треба розуміти безперервний цикл пошуку та реалізації значущих конкурентоспроможних напрямів загальнодержавного значення, які можуть сприяти вирішенню суспільних проблем забезпечення громадян доступною та якісною медичною допомогою.

Основний інноваційний процес у системі охорони здоров'я – це ресурсозабезпечення, а саме – забезпечення фінансовими, матеріальними, кадровими, інформаційними ресурсами.

Говорячи про розвиток вітчизняної системи охорони здоров'я, треба відмітити, що на сьогодні практично створено умови для остаточного формування та реалізації таких суттєвих інноваційних процесів, як: запровадження багатоканального та багаторівневого фінансування галузі; запровадження загальнообов'язкового соціального медичного страхування; перехід до принципів доказової медицини з метою підвищення якості процесу лікування; запровадження формулярної системи, яка передбачає чітке та обґрунтоване лікарське забезпечення; розробка та впровадження стандартів діагностики та лікування хвороб на усіх рівнях надання медичної допомоги; модернізація галузі з метою підвищення достовірності та якості діагностики і лікування; створення інфраструктури, яка б сприяла розвитку системи охорони здоров'я, основувшись на міжгалузевій інтеграції.

Отже, інноваційні процеси в охороні здоров'я – це впровадження нововведень у систему охорони здоров'я.

Щодо інноваційних процесів в системі охорони здоров'я, варто зазначити їх певні особливості. Так, інноваційні процеси в системі охорони здоров'я відрізняються від інноваційних процесів, наприклад, у медицині, тим, що в останній – це впровадження нових методів діагностики та лікування, нових лікарських форм і засобів. Тобто, розглядаючи медицину як науку, йдеться про

науково-технічні інновації. Інноваційні процеси в системі охорони здоров'я – це впровадження нових форм функціонування системи, насамперед організаційних, управлінських, комунікаційних форм та ін. При цьому інновацією для України може бути і трансформація позитивного закордонного досвіду до наших умов. Головним при цьому є те, що будь-які позитивні зміни стануть новими і допоможуть розв'язати проблему доступності та якості медичної допомоги в Україні [4, с. 59].

Інноваційні процеси в системі охорони здоров'я повинні бути спрямовані на прорив, що приведе до зміни ситуації. Під інноваційними напрямами розвитку системи охорони здоров'я слід розуміти напрями значного масштабу, які розв'язують загальнодержавні проблеми задоволення потреб громадян в якісній і доступній медичній допомозі.

На нашу думку, інноваційна модель розвитку охорони здоров'я повинна передбачати єдність медичної науки, розвиток системи безперервної медичної освіти, міжнародне партнерство з провідними країнами та науковими центрами, охорону інтелектуальної власності, розвиток державно-приватного партнерства, створення цільових міжвідомчих медичних наукових програм.

У зв'язку з цим інноваційну модель охорони здоров'я можна представити наступному вигляді:

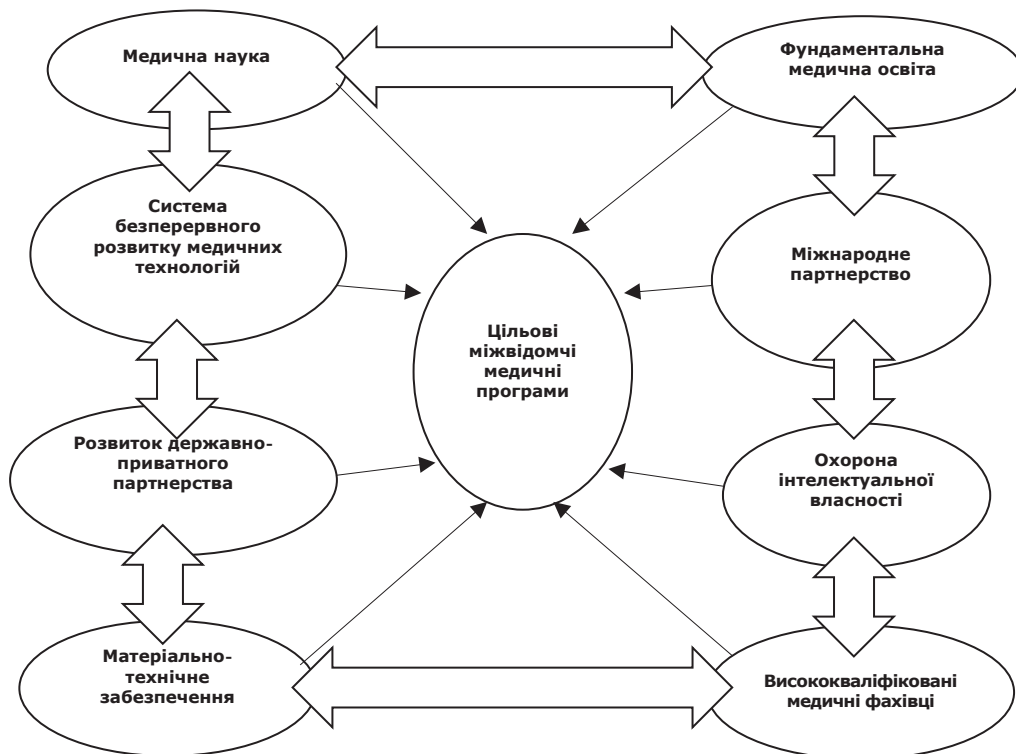

Рис. 1. Інструментарій інноваційної моделі розвитку охорони здоров'я

При всьому розмаїтті ринкових нововведень важливою умовою для їх практичної реалізації є залучення інноваційних інвестицій в достатньому обсязі.

Інноваційні інвестиції в сфері охорони здоров'я являють собою одну з форм інвестування в систему надання медичної допомоги, здійснюваного з метою впровадження інновацій в процес надання медичних послуг населенню. Інноваційні інвестиції орієнтовані на майбутній результат і стають рентабельними, як правило, не відразу, що робить їх ризикованими.

С. Філін у складі інноваційного ризику виділяє загальні та специфічні ризики. До загальних видів господарських ризиків інноваційної діяльності підприємства науковець відносить:

- ризик нереалізації виробленої продукції;
- ризик недоотримання або несвоєчасного отримання оплати за реалізовану без передоплати продукцію;
- ризик зриву власних виробничих планів або венчурних проектів;
- ризик неотримання зовнішніх інвестицій і кредитів.
- До специфічних ризиків загального інноваційного ризику належать:
- ризик невірної обраного напрямку інвестицій;
- ризик невірної оцінки перспектив розвитку;
- ризик недостатності матеріально-технічної бази;
- ризик недостатності або низької кваліфікації кадрової бази;
- ризик масштабування (лабораторності);
- ризик відсутності патентної чистоти;
- ризик відсутності сертифікації продукції [10, с. 217].

Основним об'єктом державного регулювання інноваційної політики регіону є потенціал територій, які досить суттєво відрізняються один від одного. Відтак до числа заходів, необхідних для підвищення їх інноваційних можливостей варто віднести:

- а) обмін досвідом з більш розвиненими регіонами та організаціями;
- б) організація юридичної, консалтингової, інформаційної допомоги організаціям-інноваторам (пошук і підбір ділових партнерів, консультації сторін, сприяння у навчанні та діяльності тощо);
- в) проведення конференцій, семінарів, симпозіумів з метою підвищення інтересу до інноваційної діяльності;
- г) формування територіальних центрів підтримки організацій-інноваторів.

Висновки. Підводячи підсумки, необхідно зазначити, що вдосконалення медичної допомоги населенню можливе лише за умови інноваційного розвитку охорони здоров'я на основі досягнень фундаментальної науки, створення і впровадження в медичну практику нових ефективних ліку-

вально-діагностичних технологій і лікарняних засобів.

Безперервний поступальний процес оновлення медичної сфери вимагає формування і адекватного фінансового забезпечення цільових програм за пріоритетними напрямками розвитку медицини та охорони здоров'я.

На сучасному етапі українського державотворення інноваційний розвиток охорони здоров'я передбачає:

- 1) створення умов для розвитку фундаментальних і прикладних біомедичних наукових досліджень;
- 2) розвиток системи планування і прогнозування наукових досліджень, вибір пріоритетних напрямків;
- 3) концентрацію фінансових засобів і кадрових ресурсів за пріоритетними та інноваційними напрямками розвитку медичної науки;
- 4) формування державного завдання на розробку нових медичних технологій профілактики, діагностики та лікування захворювань і реабілітації хворих, на обґрунтування обсягів їх реалізації та розробки алгоритмів впровадження і контролю їх застосування;
- 5) розробку наукових програм фундаментальних досліджень, які виконують на основі міжнародної взаємодії наукових колективів, установ, організацій;
- 6) створення системи впровадження результатів науково-технічної діяльності в практику охорони здоров'я з використанням різних форм державно-приватного партнерства, підтримкою малого і середнього бізнесу в медичній науці.

Лише за таких умов варто сподіватись на якісні зміни в системі охорони здоров'я України.

Список використаної літератури

1. Державне управління охороною здоров'я в Україні: генезис і перспективи розвитку : / кол. авт. ; упор. проф. Я. Ф. Радиш ; передмова проф. Т. Д. Бахтеева ; заг. ред. проф. М. М. Білінської, проф. Я. Ф. Радиша. – Київ : Вид-во НАДУ, 2013. – 424 с.
2. Дорофиев В. В. Инновационный менеджмент и научно-техническая деятельность / В. В. Дорофиев, В. П. Колосюк. – Донецк: ВІК, 2007. – 418 с.
3. Закон України "Про інноваційну діяльність" від 04.07.2002 р. № 40-IV // ВВР України. – 2002. – № 36. – Ст. 266.
4. Карамішев Д. В. Стратегічне управління інноваційними процесами в системі охорони здоров'я: державні механізми : монографія / Д. В. Карамішев. – Харків : Магістр, 2007. – 304 с.
5. Пирогов М. В. Новые подходы к формированию территориальной программы государственных гарантий (территориальной программы обязательного медицинского страхования) / М. В. Пирогов,

- Е. В. Манухина // Глав Врач : ежемес-
ячный научно-практический журнал. –
2011. – № 8. – С. 21–27.
6. Санто Б. Инновация как средство эконо-
мического развития : учебник / Б. Санто ;
пер. с венгер. – Москва : Прогресс,
2005. – 376 с.
 7. Сухоруков А. Проблеми підвищення
інвестиційної активності регіонів / А. Су-
хоруков // Економіка України. – 2010. –
№ 8. – С. 26–33.
 8. Угода про асоціацію між Україною, з
однієї сторони, та Європейським Сою-
зом, Європейським співтовариством з
атомної енергії і їхніми державами-
членами, з іншої сторони [Електронний
ресурс]. – Режим доступу: [http://
zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011/
paran2820#n2820](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011/paran2820#n2820).
 9. Указ Президента України “Про Стра-
тегію сталого розвитку “Україна-2020”
[Електронний ресурс]. – Режим досту-
пу: [http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/
5/2015](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015).
 10. Филин С. А. Теоретические основы и
методология стратегического управле-
ния инновационным развитием : моно-
графия / С. А. Филин. – Тула : Изд-во
ТулГУ, 2010. – 425 с.
 11. Фостер Р. Созидательное разрушение:
Почему компании, “построенные навеч-
но”, показывают не лучшие результаты
и что надо сделать, чтобы поднять их
эффективность / Р. Фостер. – Москва :
Альпина Паблишер, 2015. – 378 с.
 12. Шумпетер Й. Теория экономического
развития / Шумпетер Й. – Москва : Ди-
ректмедиа паблишинг, 2008. – 456 с.

Стаття надійшла до редакції 02.06.2015.

Гайдаш Д. С. Инновации как инструмент реформирования системы охраны здра- воохранения Украины

В статье исследованы проблемы и недостатки реформирования системы здравоохранения, акцентировано внимание на вопросах внедрения инноваций как инструмента реформирования системы здравоохранения Украины. Определены основные преимущества, недостатки и риски преобразований. Сформулированы основные проблемы, стоящие на пути внедрения в Украине инноваций. Предложено приоритетные инструменты повышения эффективности функционирования системы здравоохранения Украины.

Ключевые слова: инновации, система здравоохранения, государственная политика, механизмы государственного управления.

Gaydash D. Innovation as a Tool Reforming The System Of Health Care In Ukraine

In the article the problems and shortcomings of the health system reform, focused on issues of innovation as a tool for health care reform in Ukraine. The main advantages, disadvantages and risks of change. The basic problems standing in the way of introduction in Ukraine of innovation. Proposed priority tools to enhance the functioning of the health system in Ukraine.

The health care system in Ukraine is extremely outdated and almost unchanged from the Soviet Union. This system, based on the so-called Semashko model, eliminates the real needs of the population in health and ignores international trends of modernization and improvement in this area. As a result, the health system in Ukraine is extremely inefficient, since most medical schools today are in the form of budgetary institutions and do not have sufficient autonomy in decision-making, even for current management and operations of the institution. In this connection the question arises innovation as a tool for health care reform in Ukraine.

Continuous incremental update process requires the formation of the medical sphere and adequate financial support special programs for the priority areas of medicine and health care.

At present Ukrainian state innovation development of health provides: creating conditions for the development of basic and applied biomedical research; development of planning and forecasting research, selection of priorities; concentration of funds and human resources in priority areas and innovative development of medical science; formation of the state for the development of new medical technologies in the prevention, diagnosis and treatment and rehabilitation of patients to justify the amount of their implementation and the development of algorithms for implementation and monitoring their application; development of research programs of fundamental research that is carried out on the basis of international cooperation of research teams, institutions and organizations; a system implementation of scientific and technological activities in public health practice using different forms of public-private partnerships, support for small and medium business in medical science.

Only under such conditions should expect a qualitative change in the health system of Ukraine.

Key words: innovation, health care system, public policy, governance mechanisms.